

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ



**TÌM HIỂU PHONG TỤC TANG MA VÀ VIỆC
THỰC HIỆN NẾP SỐNG VĂN MINH TRONG
TANG MA CỦA NGƯỜI THÁI XÃ MƯỜNG NỌC,
HUYỆN QUẾ PHONG, TỈNH NGHỆ AN**

KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN VĂN HOÁ
CHUYÊN NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ
MÃ SỐ : 608

Sinh viên thực hiện : LƯƠNG TUẤN THƯƠNG
Hướng dẫn khoa học :

HÀ NỘI – 2008

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	1
Chương 1 TỔNG QUAN VỀ NGƯỜI THÁI	9
XÃ MUỜNG NỌC, HUYỆN QUẾ PHONG, TỈNH NGHỆ AN	9
1.1. VÀI NÉT VỀ MÔI TRƯỜNG TỰ NHIÊN - XÃ HỘI - CON NGƯỜI XÃ MUỜNG NỌC, HUYỆN QUẾ PHONG	9
1.1.1. Môi trường tự nhiên	9
1.1.2. Môi trường kinh tế - xã hội.....	12
1.2. TỔNG QUAN VỀ NGƯỜI THÁI XÃ MUỜNG NỌC, HUYỆN QUẾ PHONG... 14	14
1.2.1. Lịch sử cư trú	14
1.2.2. Văn hoá người Thái Mường Nọc	16
Chương 2 PHONG TỤC TANG MA CỦA NGƯỜI THÁI	32
XÃ MUỜNG NỌC, HUYỆN QUẾ PHONG, TỈNH NGHỆ AN	32
2.1. QUAN NIỆM VỀ CÁI CHẾT	32
2.2. CÁC NGHI THỨC TRONG TANG MA NGƯỜI THÁI MUỜNG NỌC.....	34
2.2.1. Lễ không thấy hơi (<i>Sáng bò hầu chó</i>)	35
2.2.2. Lễ tắm xác (<i>ap hờ côn tai</i>)	35
2.2.3. Lễ khâm lượm	36
2.2.4. Tục bảo vệ xác.....	37
2.2.5. Tục dọn bữa cơm đầu cho người chết (<i>hạ khai hơ cón tái</i>)	38
2.2.6. Lễ nhập quan (<i>á cón tái hau chúng</i>)	48
2.2.7. Những lễ vật dâng cúng	50
2.2.8. Thầy Mo và những công việc trong tang ma	56
2.2.9. Lễ đưa tang (<i>xờng phi</i>)	58

2.3. TANG MA CỦA NGƯỜI THÁI MUỜNG NỌC SO VỚI MỘT SỐ NHÓM THÁI Ở NƠI KHÁC	67
2.3.1. So sánh với tang ma của người Thái Đen ở huyện Con Cuông, tỉnh Nghệ An	68
2.3.2. So sánh với tang ma của người Thái Trắng ở tỉnh Điện Biên	69
Chương 3	71
VIỆC THỰC HIỆN NẾP SỐNG VĂN MINH TRONG TANG MA CỦA NGƯỜI THÁI XÃ MUỜNG NỌC, HUYỆN QUẾ PHONG, TỈNH NGHỆ AN	71
3.1. CUỘC VẬN ĐỘNG XÂY DỰNG NẾP SỐNG VĂN MINH TRONG TANG MA	71
3.1.1. Vai trò của việc xây dựng nếp sống văn minh trong tang ma đối với việc xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc.....	72
3.1.2. Những nội dung cơ bản của công tác xây dựng nếp sống văn minh	74
3.2. VIỆC THỰC HIỆN NẾP SỐNG VĂN MINH TRONG TANG MA CỦA NGƯỜI THÁI XÃ MUỜNG NỌC	78
3.2.1. Phương pháp điều tra.....	78
3.2.2. Phân tích và đánh giá.....	80
3.3. NHỮNG GIẢI PHÁP VÀ XÂY DỰNG MÔ HÌNH NỘI DUNG CHO VIỆC THỰC HIỆN NẾP SỐNG VĂN MINH TRONG TANG MA CỦA NGƯỜI THÁI Ở XÃ MUỜNG NỌC.....	90
3.3.1. Những giải pháp	90
3.3.2. Xây dựng mô hình nội dung cho việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma của người Thái Mường Nọc	94
KẾT LUẬN	99

TÀI LIỆU THAM KHẢO 101

PHÂN MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Con người sinh ra, lớn lên, trưởng thành và chết đi là quy luật tất yếu của cuộc sống. Cái chết là biểu hiện của mọi hoạt động của con người về mặt tâm sinh lý đã chấm dứt. Lúc đó người ta thường nói: “Cuộc đời của mỗi con người đã chấm hết”. Đúng như vậy, khi người ta chết đi, dù đã già hay còn trẻ, người đó cũng không thể giúp gì cho gia đình, người thân, bạn bè hay xã hội nữa. Mặc dầu như thế, hầu hết các dân tộc của đất nước Việt Nam vẫn quan niệm sẽ có một thế giới chứa đựng các linh hồn mà thể xác đã không còn tồn tại. Thế giới đó tùy theo mỗi dân tộc mà có những cách gọi khác nhau.

Đất nước ta có 54 dân tộc cùng sinh sống, trong đó 53 là dân tộc thiểu số. Tất cả các dân tộc đều có những phong tục tập quán nói chung, phong tục tang ma nói riêng là khác nhau. Những phong tục đó tạo nên bản sắc văn hoá riêng cho mỗi tộc người, đồng thời hoà chung vào dòng chảy của nền văn hoá Việt Nam.

Cộng đồng dân tộc Thái ở Việt Nam nói chung, ở tỉnh Nghệ An nói riêng, từ lâu đã khẳng định bản sắc văn hoá độc đáo của mình. Trên bước đường đổi mới của đất nước, người Thái ở Nghệ An đã luôn nỗ lực khẳng định mình, góp sức xây dựng Việt Nam giàu đẹp, văn minh. Tuy nhiên, không phải là tất cả sự cố gắng đã là phù hợp. Vẫn còn những mặt hạn chế nhất định, trong đó phải kể đến phong tục tang ma.

Xã Mường Nọc, huyện Quế Phong là địa bàn cư trú đầu tiên của dân tộc Thái từ khi họ mới bắt đầu đến với mảnh đất “xứ Nghệ” cách đây khoảng bảy thế kỷ. Hiện nay, họ vẫn đang là dân tộc chiếm thành phần chủ yếu nơi đây và đang lưu giữ cho mình những phong tục tập quán tiêu biểu, trong đó có phong tục tang ma.

Trong công cuộc đổi mới của đất nước hiện nay, Đảng và Nhà nước ta đang ra sức lãnh đạo đất nước để đưa nhân dân ta dần thoát khỏi nghèo đói, phát

triển mạnh về cả vật chất và tinh thần. Một trong những cuộc vận động được Đảng và Nhà nước hết sức quan tâm vì nó ảnh hưởng mạnh mẽ đến đời sống nhân dân, đó là việc thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới, việc tang và lễ hội. Đây là một phong trào lớn trong lĩnh vực văn hoá, đòi hỏi không chỉ ngành văn hoá, mà còn có rất nhiều ngành khác cùng phối hợp thực hiện.

Bản thân là một người dân tộc Thái, hơn nữa lại đang học tập tại khoa văn hoá dân tộc, trường Đại học Văn hoá Hà Nội, nên rất muốn nghiên cứu, tìm hiểu những phong tục tập quán của dân tộc mình. Mặt khác, người bố thương yêu của người viết vừa mới mất vì một căn bệnh hiểm nghèo, nhưng người viết lại không mấy hiểu các lễ nghi trong đám tang được tổ chức theo truyền thống người Thái.

Chính vì tất cả các lý do trên, người viết đã lựa chọn mảnh đất Mường Nọc để thực hiện đề tài của bài khoá luận tốt nghiệp với tiêu đề: ***“Tìm hiểu phong tục tang ma và việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma của người Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tỉnh Nghệ An”***.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu đề tài

2.1. Mục đích

Đề tài tập trung nghiên cứu phong tục tang ma của người Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong trong thời gian gần đây, sau đó phân tích thực trạng việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma. Từ đó, đưa ra các giải pháp nâng cao chất lượng thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma, đồng thời soạn thảo ra những nội dung để thực hiện, phù hợp với phong tục của dân tộc cũng như thực tế của địa phương.

2.2. Nhiệm vụ

Để thực hiện được mục đích trên, đề tài sẽ phải giải quyết những nhiệm vụ sau:

- Phác hoạ tổng quan về các điều kiện kinh tế- xã hội và những nét văn hoá truyền thống của người Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, Tỉnh Nghệ An. Đó là cơ sở cho việc giải mã, đánh giá thực trạng và việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma.

- Tìm hiểu chi tiết phong tục tang ma trong thời gian gần đây, so sánh thêm với một số nhóm người Thái ở các vùng miền khác.

- Phân tích và đánh giá thực trạng việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma thông qua phiếu điều tra. Đưa ra những giải pháp có tính khả thi để nâng cao chất lượng thực hiện nếp sống. Qua những giải pháp chung đó, soạn thảo một mô hình nội dung phù hợp với người Thái nơi đây.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là phong tục tang ma và việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma của người dân Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tỉnh Nghệ An.

3.2. Phạm vi

Phạm vi thời gian: Đề tài tập trung nghiên cứu phong tục tang ma trong những năm gần đây, tức là khoảng từ khoảng từ cuối những năm 90 của thế kỉ XX đến nay. Sở dĩ chọn khoảng thời gian này là vì phong tục tang ma của người Thái nơi đây vẫn giữ được nhiều nét truyền thống, mặt khác nó là cơ sở để phân tích và đánh giá việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma rồi đưa ra những giải pháp có tính khả thi cao.

Phạm vi không gian: Đề tài tập trung chủ yếu nghiên cứu tại xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tỉnh Nghệ An. Sau đó thông qua một số tư liệu, so sánh với tang ma của người Thái Đen ở huyện Con Cuông, tỉnh Nghệ An và người Thái Trắng ở Điện Biên.

4. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp luận: Đề tài thực hiện trên cơ sở lập trường của Chủ nghĩa duy vật lịch sử và tư tưởng Hồ Chí Minh.

- Phương pháp thu thập tài liệu: Trước hết, người viết thu thập tài liệu có liên quan từ sách báo, tạp chí. Sau đó tiến hành điền dã dân tộc học, đi điều tra thực địa tại xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tiến hành phỏng vấn sâu một số già làng, thầy Mo về phong tục tang ma. Ở đó, người viết còn sử dụng phương

pháp điều tra xã hội học bằng bảng hỏi, tiến hành phát phiếu điều tra cho nhân dân để thấy được thực trạng của việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma.

- Phương pháp xử lý tài liệu: Để xử lý tài liệu, phương pháp được sử dụng là phân loại, mô tả, phân tích, đánh giá, tổng hợp. Ngoài ra, còn sử dụng các phương pháp liên ngành như: Văn hoá học, dân tộc học, sử học, ngôn ngữ học, toán học. Xử lý tài liệu còn được thực hiện bằng các phương tiện kĩ thuật hiện đại của ngành điện tử và viễn thông.

5. Lịch sử nghiên cứu của đề tài

Dân tộc Thái ở Nghệ An từ lâu đã được các nhà nghiên cứu dân tộc học và văn hoá học chú ý tới. Những tác phẩm, những bài viết của nhiều tác giả như: Đặng Nghiêm Vạn, Cẩm Trọng, Thanh Sơn, Vi Văn An, Trần Bình, Nguyễn Ngọc Thanh... và nhiều tác giả trong tỉnh đã ra đời. Những tác phẩm của các nhà nghiên cứu đó luôn là một nền tảng vững chắc để gìn giữ các giá trị truyền thống của người Thái nơi đây.

Nếu nói đến phong tục tang ma người Thái Nghệ An, cũng đã có một số bài viết mang tầm khái quát, đại cương. Còn đi vào địa điểm cụ thể là ở xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, thì chưa có bài viết nào liên quan đến tang ma người Thái nơi đây.

6. Đóng góp của đề tài

- Đề tài cung cấp những tư liệu về phong tục tang ma của người Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tỉnh Nghệ An.

- Đề tài sẽ giúp chính quyền địa phương, các nhà quản lý văn hoá thấy được thực trạng của việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma ở xã Mường Nọc và nhìn nhận, đánh giá lại công tác tổ chức của mình.

- Đưa ra những biện pháp có tính khả thi, đặc biệt soạn thảo mô hình nội dung của việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma phù hợp với người Thái không chỉ ở Mường Nọc mà còn khắp vùng phủ Quỳnh Châu cũ (huyện Quế Phong, Quỳnh Châu, Quỳnh Hợp, Nghĩa Đàn).

7. Bố cục khoá luận

Ngoài phần mở đầu và kết luận, khoá luận gồm 3 chương:

Chương 1: Tổng quan về người Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tỉnh Nghệ An.

Chương 2: Phong tục tang ma của người Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tỉnh Nghệ An.

Chương 3: Việc thực hiện nếp sống văn minh trong tang ma của người Thái xã Mường Nọc, huyện Quế Phong, tỉnh Nghệ An.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Vi Văn An. *Thiết chế bản mường của người Thái ở miền Tây Nghệ An*. Luận án tiến sĩ khoa học, Hà Nội, 1999.
2. Vi Văn An. *Góp thêm tư liệu về tên gọi và lịch sử cư trú của nhóm Thái đường 7 tỉnh Nghệ An*, tạp chí Dân tộc học, số 2/ 1993.
3. Phan Hữu Dật. *Trở lại vấn đề tín ngưỡng dân gian*. Tạp chí dân tộc học. số 2/1995, tr.3-6.
4. Lương Thị Đại. *Tang lễ người Thái Trắng*. Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2004.
5. Đảng cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Hội nghị lần thứ 5 BCHTW khoá VIII*, Nxb CTQG, Hà Nội , 1993 .
6. Ninh Viết Giao. *Tục thờ thần và thần tích Nghệ An*, Nxb Nghệ An, 2000.
7. Ninh viết Giao. *Địa chí huyện Quỳnh Hợp*. Nxb Nghệ An, 2003.
8. Lê Sĩ Giáo. *Vài nét về quan hệ xã hội của người Thái ở mường Ca Gia*. Tạp chí dân tộc học, số 2/1979, tr.63-69.
9. Hoàng Văn Hùng. *Lễ hội Hang Bua của dân tộc Thái miền tây Nghệ An*, Luận văn tốt nghiệp đại học, Hà Nội, 1997.
10. Hoàng Văn Hùng. *Lễ Hội Xăng Khan của người Thái miền tây Nghệ An*, Luận án thạc sỹ, Hà Nội, 2000.
11. Lê Doãn Hương. *Khảo tả lễ hội Xăng Khan ở miền núi Nghệ An*.(tài liệu đánh máy), tháng 12/1998.
12. Nguyễn Đình Lộc. *Các dân tộc thiểu số Nghệ An*. Nxb Nghệ An. 1993.
13. Bùi Dương Lịch. *Nghệ An ký (quyển 1 và 2)*, Nxb khoa học xã hội . 1993.

14. La Quán Miên. *Phong tục tập quán các dân tộc thiểu số ở Nghệ An*. Nxb Nghệ An, 1997.
15. Sở văn hoá thông tin tỉnh Nghệ An. *Đất nước- con người xứ Nghệ*, Nxb Nghệ An, 2000.
16. Sở văn hoá thông tin tỉnh Nghệ An. *Địa chỉ lễ hội Nghệ An*. Nxb Nghệ An, 2005.
17. Sở văn hoá thông tin tỉnh Nghệ An. *Đất Nghệ - Đôi điều bạn nên biết*. NXB Nghệ An , 2005.
18. Sở văn hoá thông tin tỉnh Nghệ An. *Nghệ An- Di tích và danh thắng*. Nxb Nghệ An, 2005.
19. Sở văn hoá thông tin tỉnh Nghệ An. *Những văn bản về Cuộc vận động thực hiện nếp sống văn minh- gia đình văn hoá*. Nxb Nghệ An, 1999.
20. Mai Thanh Sơn. *Hội lễ Đền Chín Gian của người Thái ở miền Tây Nghệ An*. Tạp chí dân tộc học, số 2/1974.
21. Hà Văn Tăng. *Tài liệu nghiệp vụ văn hoá- thông tin cơ sở*. Hà Nội, 2004.
22. Trương Thìn. *Việc tang lễ*. Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1992.
23. Đặng Nghiêm Vạn. *Bước đầu tìm hiểu về lịch sử phân bố cư dân ở miền núi Nghệ An*. Tạp chí dân tộc học, số 2/1974.
24. *Văn hoá và lịch sử các dân tộc trong nhóm ngôn ngữ Thái Việt Nam*. Nxb Văn hoá thông tin. 2002.
25. Lô Khánh Xuyên. *Tục ngữ - ca dao – dân ca dân tộc Thái Nghệ An*, Nxb Nghệ An, 1993.